

همیشه‌ای فرازنگ شهر

عکس: همشهری امروز/رستمن

نه من شمرم، نه این خنجر

روایت تعزیه خوانی که همراه خانواده‌اش سال‌ها مشغول مرثیه خوانی برای امام حسین (ع) است

گزارش

الناز عباسیان

روزنامه‌نگار

هر سال که محرم می‌شود، استاد بیژن معینیان، تعزیه خوان قدیمی با دلی مملو از عشق حسین (ع)، لباس‌های تعزیه را از صندوق بیرون

می‌آورد تا با تعزیه‌خوانی پرچم عزای سیدالشهدا را بالا نگه دارد. هر چند سال‌ها از نخستین باری که لباس قرمز را برای مخالف‌خوانی بر تن کرده، می‌گذرد اما هنوز هم چشمانش تاب

دیدن ملامت عزاداران حسین (ع) را ندارد. هر بار که باید از زبان شعر سخن بگوید، گویی دشنهای در قلب او فرو می‌رود اما تمام تلخی‌ها را برای زنده نگه داشتن واقعه کربلا به جان می‌خرد.

رسم دلدادگی زیر بیرق امام حسین (ع)

استاد معینیان چند سالی است که برای تعزیه‌خوانی راهی فرهنگسرای خاوران می‌شود و تعزیه امسال او با ورود این‌ز یاد به کوفه آغاز شده و با شهادت حضرت مسلم به پایان می‌رسد.

هر لحظه به جمعیت روی سکوها افزوده می‌شود و کم‌کم گردگرد صحنه دیگر جای خالی برای نشستن روی سکوها نیست تا جایی که برخی ایستاده تعزیه را تماشا می‌کنند. عشق ابعادالله (ع) سن و سال نمی‌شناسد و تماشاگرانی از همه سن را زیر خیمه عاشوراییان می‌توان دید.

حاضران گویی صحنه‌های کربلا را پیش چشم خود می‌بینند و متأثر می‌شوند. صدای مخالف‌خوان بلند و هراس‌انگیز است که کودکان به آغوش مادر، پناه می‌برند. وقت

رجز خوانی دشمن که رسید، خشم و کینه در چهره‌های‌شان داد می‌زند. پیرمردی که کنار سکو نشسته، مدام زیر لب می‌گفت «لعنت بر یزد» و چه‌لعن‌ها که از میان حاضران بلند نمی‌شد.

مردم مرا نفرین می‌کنند

اجرای مراسم که به پایان می‌رسد، استاد بیژن معینیان در میان دعاها و نفرین‌ها از صحنه بیرون می‌رود تا سنگینی لباس شمر را از تن جدا کند. این تعزیه‌خوان قدیمی از حس و حال مردم بعد از تماشای تعزیه می‌گوید: چون مخالف‌خوان هستم بیشتر مورد لعن و نفرین عزاداران قرار می‌گیرم اما یک روز بعد اتمام تعزیه وقتی با لباس شمر داشتم از صحنه بیرون می‌رفتم یک آقای جلو آمد و عباي قرمز رنگ شمر را که روی دوش من بود بوسید و زار زار گریه کرد. گفتم چکار می‌کنی؟ با همان حال متاثرش گفتم ذاکر و عزادار امام حسین (ع) فرقی نمی‌کند. من همیشه به موافق‌خوان‌ها التماس دعا گفتم و این‌بار می‌خواهم به این دسته متوسل شوم تا برای من دعا کنند.

همه خانواده‌ام تعزیه‌خوان هستند

از آنجا که تعزیه عموماً حرفه‌ای موروثی است بعد از فوت مرحوم «رجبعلی معینیان»، پسران او هر سال مراسم تعزیه‌خوانی را برپا می‌کنند. بیژن معینیان همراه برادرانش حمید و مجید

و برادر زاده‌هایش در نقاط مختلف کشور تعزیه اجرا می‌کنند. این تعزیه‌خوان ۷۰ ساله، دبیر بازنشسته آموزش و پرورش از عشق و ارادتش به این هنر می‌گوید: گروه تعزیه ما یک گروه گاهی اشک برای مظلومیت سیدالشهدا پر تمام سال‌ها در فعالیت‌هایشان ثابت بوده‌اند و درصد کمی از شبیه‌خوان‌ها تغییر کرده‌اند. این گروه، سایه‌های طولانی در زمینه اجرای تعزیه دارد. شهدای کربلا اشک می‌ریزد اما وقتی به صحنه برمی‌گردد دوباره با خود می‌گویم من باید این نقش مخالف را به بهترین شکل بازی کنم تا ذره‌ای از مظلومیت شهدای کربلا را به مردم نشان دهم.

در تعزیه همه عزادارند

معینیان تعبیر زیبایی از هنر تعزیه دارد و می‌گوید: «تعزیه تنها هنر نمایشی در دنیاست که تماشاچی صرف ندارد و همه برای عزاداری می‌آیند و هر کدام نقشی اجرا می‌کنند. نقشی که اجرا می‌کنند چیست؟ اینکه به موقع گریه کنند، به موقع بخندند، شور بدهند... به عقیده من هر کسی که برای دیدن تعزیه می‌آید همکار ما محسوب می‌شود و واکنش آنها در صحنه‌های مختلف است که به ما شور و انرژی برای ادامه کار می‌دهد.»

مخالف‌خوانی برای معینیان هنوز هم کار سختی است چرا که در میانه صحنه و درست زمانی که احساسات به او هجوم می‌آورد، باید اشک‌هایش برای امام حسین (ع) را در پشت کلاهخود شمر پنهان کند: «خیلی وقت‌ها

مسلم، سکینه یا عبدالله داده می‌شود. بعداً و بعد از سن بلوغ، بسته به نوع صدا، بچه‌خوان‌ها تبدیل به موافق‌خوان یا مخالف‌خوان می‌شوند.

خرخوان: شبیه‌خوان خاکستری. نماد این خاکستری بودن و مردد ماندن، حر بن یزید ریاحی از فرماندهان سپاه کوفه است که در روز عاشورا به امام پیوست.

زنانه‌خوان: در هنرهای نمایش سنتی ایسران اعم از تعزیه، روحوضی و... زنان بازی نمی‌کنند.

از زن پوش استفاده می‌کنند، این نقش در تعزیه، زنانه‌خوان نام دارد. شبیه‌خوانانی که صدای زیر و ظرف دارند، چادر و برقعی به سر و نقش‌های زنان را بازی می‌کنند: مانند حضرت زهرا (س)، حضرت زینب (س) و...

مخالف‌خوان‌ها به چند گروه تقسیم می‌شوند:

شمرخوان: متبحرترین مخالف‌خوان، شمرخوان است. شبیه‌خوان شمر از نظر سابقه و کسوت هم تراز با امام‌خوان و موافق‌خوان‌هاست. فعال‌ترین شبیه‌خوان از نظر بازی با شمشیر و خنجر و جست‌وخیز و پر دیالوگ‌ترین‌ها به خصوص در تعزیه حضرت عباس (ع) است. شبیه‌خوان‌هایی که سن و سالی از آنها گذشته و نمی‌توانند روی سکو حرکت کنند، روی تخت می‌نشینند و می‌خوانند. آنها لباس جنگ به تن نمی‌کنند و دست‌ور می‌دهند.

مخالف‌خوان یا اشقیان‌خوان

نقش‌های منفی تعزیه عموماً لباس‌های سرخ و صورتی می‌پوشند. معمولاً مخالف‌خوان‌ها به شکلی گرم می‌شوند که صورتی‌گریه داشته باشند و هنگام تعزیه خوانی صدایی زخم‌تاز دارند. مخالف‌خوان‌ها با پر خاشگرگی حرف می‌زنند و موقع ورودشان به سکو، موسیقی تندی نواخته می‌شود.

شبیه‌خوان

بازیگران تعزیه به سه این نام می‌گویند. اگر در تعزیه نقش مثبت یا شمشیر شهید شود به آن «مجلس شهادت» می‌گویند که در روز خوانده می‌شود مثل مجلس شهادت امام حسین (ع). اما اگر نقش مثبت با زهر شهید شود به آن «مجلس وفات» می‌گویند که در شب خوانده می‌شود مثل مجلس وفات امام موسی کاظم (ع).

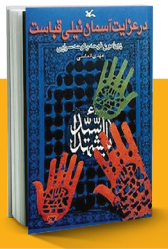
شبیه‌خوانی به قدمت تاریخ

تعزیه در لغت به معنای سوگواری و عزاداری است و در تعریف عام‌تر به آثارهای مذهبی که درباره واقعه کربلا هستند، گفته می‌شود. نام اصلی تعزیه، شبیه‌خوانی یا شبیه‌گردانی است، یعنی اینکه افراد اجراکننده، شبیه و بازی‌کننده نقش شخصیت‌های اصلی هستند. تعزیه در سال ۲۰۱۰ در میراث فرهنگی و معنوی یونسکو ثبت شده است.

مجلس

به هر اجرای کامل یک مجموعه تئاتر مذهبی تعزیه می‌گویند. اگر در تعزیه نقش مثبت یا شمشیر شهید شود به آن «مجلس شهادت» می‌گویند که در روز خوانده می‌شود مثل مجلس شهادت امام حسین (ع). اما اگر نقش مثبت با زهر شهید شود به آن «مجلس وفات» می‌گویند که در شب خوانده می‌شود مثل مجلس وفات امام موسی کاظم (ع).

قفسه

در عزایت آسمان نیلی قیاست

کتاب «در عزایت آسمان نیلی قیاست»، اثری از مهدی الماسی است که از سوی انتشارات کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان منتشر شده و در آن، مطالبی درباره نوحه، نوحه‌سرایی و مراسم عزاداری برای گروه سنی نوجوانان فراهم آمده است. این کتاب با گزیده‌ای از سخنان پیشوایان معصوم (ع) در مورد تواب عزاداری آغاز می‌شود، سپس تاریخچه کوتاهی از سوگواری‌های حسینی در ایران ارائه شده است.

پدر، عشق و پسر

کتاب «پدر، عشق و پسر»، داستانی عاشورایی به قلم سیدمهدی شجاعی، داستان‌نویس معاصر است که از سوی انتشارات کتاب نیستان به چاپ رسیده و در این کتاب عاشورایی که از زبان اسب حضرت علی اکبر (ع) روایت می‌شود، فرازهایی از زندگی حضرت علی اکبر (ع) به تصویر کشیده شده است. نویسنده در این اثر به زندگی حضرت علی اکبر (ع) پرداخته و در قالب داستانی ۱۰ مجلس، صحنه‌هایی از زندگی آن حضرت را روایت کرده است. عقاب، اسب داستان، حضرت علی اکبر (ع) است و مخاطب راوی، مادر گرمی حضرت علی اکبر (ع)، لیلی، بنت امیه است.

مقتل نوجوان

کتاب «مقتل نوجوان»، زندگی‌نامه و سیر حوادث منتهی به کربلا و عاشورا را به‌طور مستند و عالمانه و طبق شیوه «مقتل نویسی» اما روان، تدوین و به تصویر کشیده است. «مقتل‌خوانی» از جمله سفارش‌های ائمه علیهم‌السلام در عزای سالار شهیدان حضرت ابعادالله الحسین (ع) است. در ماه محرم خیمه‌های هیبت‌های مذهبی برپا می‌شوند و پرچم‌های «هیبت» من‌الذله» در سراسر کشور خبر از رسیدن شور شادایی، عشق و استارت، زیبایی و شهادت، اسارت و حزن و اندوه می‌دهند. نوجوانان هم در این ماه خیمه‌هایی به عشق حضرت قاسم بن الحسن و حضرت علی اکبر و حضرت علی‌اصغر علیهم‌السلام برپا می‌کنند.

گزارش تصویری

من از کودکی عاشق امام حسینم

شیرخوارگان حسینی در آغوش مادرهایشان راهی مراسم عزاداری شدند و برخلاف تمام مراسم محرم این بار آنها برای عزای فرزند سیدالشهدا (ع) میانداری کردند.

امسال هم نخستین جمعه‌ماه محرم به قرار برای دیدار عشاق حضرت علی اصغر (ع) تبدیل شد و کودکان شیرخواره و مادرهایشان در هر گوشه از ایران جمع شدند تا برای فرزند سیدالشهدا (ع) مرثیه‌سرایی کنند.

هر چند خیمه نخستین مراسم شیرخوارگان حسینی در سال ۱۳۸۲ و در شهر تهران برافراشته شد اما با گذشت ۲۱ سال از نخستین مراسم، این تجمع به بخشی جدانشدنی از عزاداری‌های حسینی تبدیل شده است تا جایی که امسال در بیش از ۸ هزار نقطه در ایران و ۴۵ کشور دنیا این مراسم برگزار شد.

۱ مادران به یاد حضرت علی اصغر (ع)، لباس‌های بلند سفید و سربندهای سبز بر تن فرزندان می‌پوشانند. این مراسم شرایطی را مهیا کرده است تا مادرها با فرزندان خود به سوگ حضرت علی اصغر (ع) بنشینند.

۲ این برنامه در ۱۱ هزار امامزاده برگزار می‌شود و همچنین به گفته دبیر مجمع جهانی حضرت علی اصغر (ع) «سال‌های قبل در پاکستان ۴۰۰ جلسه داشته‌اند که اکنون تعداد این برنامه‌ها کمتر شده است.»

۳ یکی از برنامه‌های مراسم شیرخوارگان حسینی، نذرنامه‌خوانی است که تمامی مادران به همراه شیرخوارگان خود این نذرنامه را قرائت می‌کنند. متن این نذرنامه بدین شرح است: «یا صاحب‌الزمان (عج) فرزندم را نداری یاری قیام تو می‌کنم. او را برای ظهور نزدیک برگزین و حفظ کن. یا مسیح حسین یا علی اصغر (ع) ادركتني.»

۴ شیرخوارگان حاضر در بهزیستی نیز از قافله عقب‌نمانند و به همت سازمان بهزیستی این همایش در شیرخوارگاه‌های بهزیستی استان تهران با مشارکت هیئت عزاداری و خیریه‌ها اجرا شد.

۵ این مراسم از سوی شیعیان کشورهای دیگری نیز مورد استقبال قرار گرفته است و همزمان در کشورهای همچون هند، پاکستان، بحرین، عراق، عربستان، ترکیه، افغانستان و... همه ساله در نخستین جمعه‌ماه محرم برگزار می‌شود.